

Analysis of the Battle of Persian Epic Tools based on the Theory of Oral Expression: Case study of *Haft Selashkar* (Tomar Jame Naghalan), *Tomar Naghali Shahnameh*, *Shahnameh*, and *Shahyarnameh*

Alireza Barati * 1

Received: 04/11/2023

Accepted: 24/02/2024

Abstract

This article aims to introduce one of the characteristics of the oral tradition in the Persian epic based on the achievements of the theory of oral expression. Therefore, it focused on battle tools and extracted their types and frequency. It selected *Haft Lashkar* scroll and the *Shahnameh* narration scroll as examples of oral epics, and *Shahnameh* and *Shahyarnameh* as examples of poetic epics, and in the process of this research, it also explored the prominence and fame of epic battle tools due to their attribution to kings and warriors, country/city, totemic animals, as well as exaggeration of weight and power. The poets of the epic writers/narrators have these special martial tools in the form and construction of "form statements" in the treasure of their minds and have naturally and unconsciously introduced them in the stage of composing the epic. The most important achievement of this research, in addition to the introduction of battle tools as "epic template statements", is that the difference in the frequency and

* Corresponding Author's E-mail:
Ar.barati11@gmail.com

1. PhD in Persian Language and Literature from Ferdowsi University and Lecturer at Farhangian Shahid Beheshti University of Mashhad, Mashhad, Iran.

<http://www.orcid.org/0009-0004-1641-4395>

Copyright: © 2023 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY- NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

variety of battle tools between the texts of epic verses and the scrolls of narrative, as well as the use of battle tools in texts before and at the same time as the *Shahnameh*, such as Yadgar Zariran, Rudaki's poems, Farrokhi Sistani, etc., shows that first of all, "epic battle tools style statements" are a legacy of the oral tradition of Persian epics, and the poets of epics/narrators, even Ferdowsi, have no role in inventing them. Moreover, the narrative scrolls were not only influenced by the poetic epic texts, but oral narratives also played a role in their formation.

Keywords: Verbal expression; battle tool; epic format statement; *Haft Lashkar* (Tomar Jame Naghalan); *Tomar Naghali Shahnameh*; *Shahnameh*; *Shahryarnameh*.

Statement of the problem and research questions

It is obvious that the written epic is undoubtedly linked to the oral epic, and the tool that connects the two is the mind of the epic writer/narrator. This is a treasure of the heritage of the epic oral tradition that is preserved person to person in the context of Persian national and epic stories and some of them in the form of narrative strategies, a formulaic and repetitive structure, reaching the epic poet/narrator and during the composition of the epic. The description of the battle unconsciously flows on their tongues from that treasure (Davidson, 1988, p. 272; Khaleghi Motlagh, 2016, p. 70). Now, at this turning point in the history of epics, it is not far from expected that some of these huge sources of oral epics entered the written epics and continued to exist in a new format.

This research is precisely concerned with this stage of the evolution of the epic, and considering that the battle is the most central part of the epic and the most important element that forms it, therefore the battle tool has a special place among its poets/narrators. It is possible that the epic battle tools go back to a long-standing tradition

that entered the epic through the mind of the poet/narrator in the form of a formal statement at the stage of being written. Therefore, the focus of this research is on epic battle tools, posing the following questions:

1. Which weapons are prominent and famous in Persian epic texts?
What is the reason for its prominence and fame?
2. Are the epic battle tools made by the mind of the poet/narrator of the epic or are they a legacy left from the oral epic tradition?

Literature review

Many studies have been published in the form of books, theses, and articles with the same scope, most of which are about Ferdowsi's *Shahnameh* and the result is a list of battle tools, without any analysis. Therefore, none of these studies have entered the selected sources and the target issue of this research. Nonetheless, some of the most important ones are Akbar Amna (2002), and Hosseinzadeh Bandghiri (2010).

A series of articles are written by Pourdawood on the subject of "Saddle Tools" (1345), "Bludgeon" (1966), "Bow and Arrow" (1967) and "Flakhon" (1968), and also one by Yahaghi (1990). There are some other related studies such as Sarkarati (1975), Harper (1990), Bagheri (1997), and Ghaemi (2012),

Discussion

All kinds of battle tools are used in the epic, in such a way that you can find few verses in poetic texts and few lines in scrolls that do not contain battle tools such as bludgeon, sword, arrow, lasso, etc. But what this research seeks to introduce is not all those battle tools, but the introduction of species that have become prominent and famous due to having four special features as follows:

1. Battle tools attributed to kings and warriors such as Sam's bludgeon, 2. Martial tools attributed to the country/city such as Indian blade/sword, 3. Martial tools attributed to totemic animals such as bull-like bludgeon, 4. Martial tools expressing exaggeration of weight and power such as bludgeon/ Perpendicular quarterstaff.

Conclusion

"Battle tools" are types of "epic template statements" in a short structure that the epic poets/narrators learned from the ancient tradition of oral epics and accumulated in the treasure of their minds. They entered them to the written epic in the compilation stage. This research achieved two important results. First, the "epic battle tools" used in the written Persian epic in the structure of a short statements is a legacy of the oral tradition of the Persian epic. Therefore, epic poets/narrators, even Ferdowsi, have no role in creating them. Another thing is that the narrative scrolls were not only influenced by the epic texts but also by the oral narratives.

References

- Afshari, M., & Madaini, M. (1998). *Haft Lashkar (comprehensive scroll of Naqalan from Kiyomarth to Bahman)*. Research Institute of Humanities and Cultural Studies.
- Ferdowsi, A. (2007). *Shahnameh* (edited by J. Khaleqi Motlaq). Center for Islamic Encyclopedia.
- Foley, J. M. (1988). *The theory of oral composition: history and methodology*. Bloomington, IUP University of California, Berkeley.
- Idenlo, S. (2011). *Naqali scroll of Shahnameh*. Behnegar Publishing House.
- Kosaj, Sh. (2007). *Barzo name (old part)* (edited by A. Nahvi). Written Heritage Publication.

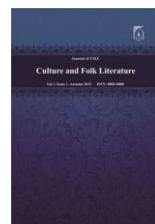
Culture and Folk Literature

E-ISSN: 2423-7000

Vol. 12, No.58

September -October 2024

Research Article

-
- Lord, B. A. (2000). *The singer of tales*. Cambridge, MA, Harvard University Press.
- Mokhtari Ghaznavi, A. (2017). *Shahryarnameh* (edited by Reza Ghaffari). Dr. Mahmoud Afshar Publications in collaboration with Sokhon Publishing House
- Parry, A. (2006). *The making of Homeric verse*. Cambridge University Press.

دوماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه
سال ۱۲، شماره ۵۸، مهر و آبان ۱۴۰۳
مقاله پژوهشی

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه بیان شفاهی (مطالعه موردی: هفت لشکر (طومار جامع نقالان)، طومار نقالی شاهنامه،

شاهنامه، شهریارنامه)

علیرضا براتی^{۱*}

(دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۱۳ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۰۶)

چکیده

این مقاله براساس دستاورهای نظریه بیان شفاهی در پی معرفی یکی از ویژگی‌های سنت شفاهی در حماسه فارسی است. لذا بر روی رزم‌ابزارها تمرکز کرده و برای مطالعه، استخراج انواع و میزان بسامد آن، طومار هفت‌لشکر و طومار نقالی شاهنامه را به عنوان نمونه‌هایی از حماسه شفاهی و شاهنامه و شهریارنامه را به عنوان نمونه‌هایی از حماسه منظوم، برگزیده است و در روند این پژوهش علت برجستگی و شهرت رزم‌ابزارهای حماسی را به دلیل انتساب به شاهان و پهلوانان، کشور/شهر، حیوانات توتمی و نیز اغراق در وزن و قدرت، کاویده است. شاعران حماسه‌سرا/نقالان، این رزم‌ابزارهای ویژه را در شکل و ساخت «گزاره‌های قالبی»، در

۱. دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی، مدرس دانشگاه فردوسی و دانشگاه فرهنگیان شهید بهشتی مشهد، مشهد، ایران (نویسنده مسئول).

*Ar.barati11@gmail.com

<http://www.orcid.org/0009-0004-1641-4395>

Copyright: © 2023 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY - NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

گنجینه ذهن خویش داشته و در مرحله سرایش حماسه، به طور طبیعی و ناخودآگاه وارد آن کرده‌اند. مهم‌ترین دستاورد این پژوهش در کنار معرفی رزم‌ابزارها به‌عنوان یک «گزاره قالبی حماسی»، این است که اختلاف در بسامد و تنوع رزم‌ابزارها میان متون منظوم حماسی و طومارهای نقالی و نیز کاربرد رزم‌ابزارها در متون پیش و هم‌زمان با شاهنامه مانند یادگار زیریان، اشعار رودکی، فرخی سیستانی و ... نشان‌دهنده آن است که اولاً «گزاره‌های قالبی رزم‌ابزار حماسی» میراثی از سنت شفاهی حماسه فارسی است و شاعران حماسه‌سرا / نقالان حتی فردوسی در ابداع آن‌ها هیچ نقشی ندارند. دیگر آنکه طومارهای نقالی صرفاً از متون حماسی منظوم متأثر نبوده، بلکه روایت‌های شفاهی نیز در شکل‌گیری آن نقش داشته است.

واژه‌های کلیدی: بیان شفاهی، رزم‌ابزار، گزاره قالبی حماسی، هفت لشکر (طومار جامع نقالان)، طومار نقالی شاهنامه، شاهنامه، شهریارنامه.

۱. مقدمه

واژه «رزم‌ابزار» برای نام‌گذاری سلاح‌های جنگی پهلوانان به‌کار می‌رود. «ابزار» در این ترکیب از «زاور» (zâvar) / اوستا به معنی زور و نیرو گرفته شده است (پورداد، ۱۳۴۷ الف، ص. ۱۶). گاهی پژوهشگران به جای آن از عبارت «زین‌افزار» به معنای ابزارهای رزمی که پهلوانان برای حمل بر زین می‌بسته‌اند، نیز استفاده کرده‌اند (همان، ص. ۱۸).

رزم‌ابزارها را براساس کارکرد ویژه‌شان در میدان رزم، به دو دسته «تعرضی» مانند: شمشیر، تیر، کمان، کمند، کوپال و «دفاعی» مانند: خود، خفتان، برگستوان و سپر تقسیم کرده‌اند (بهارمست، ۱۳۱۳، ص. ۱۸؛ پورداد، ۱۳۴۷ ب، ص. ۱۶).

۱-۱. بیان مسئله و سؤالات تحقیق

امروزه این اصل نزد پژوهشگران بدیهی است که حماسه بی‌گمان به اقیانوسی از سنت‌ها، نام‌ها، رزم‌ابزارها، شگردهای روایی و ... به نام حماسه شفاهی پیوند می‌خورد

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

که قرن‌ها در بستر شفاهی تغییر و تحول یافته تا سرانجام در مقطعی از تاریخ مکتوب شده است.

حلقه ارتباطی میان حماسه شفاهی با حماسه مکتوب و به عبارت دیگر ابزار پیونددهنده آن، ذهن شاعر حماسه‌سرا/نقال است. بدین گونه که ذهن آنان گنجینه‌ای از میراث سنت شفاهی حماسی است که آن میراث سینه به سینه در بستر داستان‌های ملی و حماسی فارسی حفظ و برخی از آن از جمله شگردهای روایی، در ساختاری فرمولی و تکرارشونده به شاعر/نقال حماسی رسیده و در هنگام سرایش حماسه به‌ویژه توصیف رزم، ناخودآگاه از آن گنجینه، بر زبانشان جاری می‌شده است (Davidson, 1988, p. 272؛ خالقی مطلق، ۱۳۸۶، ص. ۷۰). حال در این نقطه عطف تاریخ حماسه، دور از انتظار نیست که برخی از این منابع عظیم حماسه‌های شفاهی، وارد حماسه مکتوب شده و همچنان در قالب جدید به حیات خود ادامه داده باشد.

مسئله این پژوهش دقیقاً به این مرحله از روند تحول حماسه توجه دارد و با علم به اینکه ویژگی‌ها و نشانه‌هایی بی‌شماری از سنت شفاهی در حماسه مکتوب فارسی می‌تواند به یادگار مانده باشد و پرداختن به آن از حوصله این مقاله خارج است، لذا در حد و ظرفیت این جستار به دنبال یافتن یکی از آن ویژگی و نشانه‌هاست.

با توجه به اینکه رزم کانونی‌ترین بخش حماسه و رزم‌ابزار پهلوان مهم‌ترین عنصر شکل‌دهنده آن است، بنابراین رزم‌ابزار جایگاه ویژه‌ای در حماسه و نزد راویان آن داشته، محتمل است که رزم‌ابزارهای حماسی به یک سنت دیرینه برگردد که در مرحله مکتوب شدن، از طریق ذهن شاعر/نقال در شکل گزاره قالبی، به درون حماسه راه یافته باشد. بنابراین تمرکز این پژوهش بر روی رزم‌ابزارهای حماسی است و برای رسیدن به اهداف مورد نظر سؤالات زیر را طرح می‌کند:

۱. کدام رزم‌ابزارها در متون حماسی فارسی برجسته و مشهور شده‌اند؟ برجستگی و شهرت آن به چه دلیل است؟

۲. آیا رزم‌ابزارهای حماسی ساخته و پرداخته ذهن شاعر/نقال حماسه‌سراست یا میراثی به‌جای مانده از سنت حماسه شفاهی؟

۱-۳. روش تحقیق و پیکره متنی

برای پاسخ به پرسش‌های پژوهش، ابتدا باید ویژگی‌های حماسه شفاهی را مشخص، سپس آن‌ها را در حماسه مکتوب جست‌وجو کرد. چون اجرای شفاهی در دسترس نیست، ناگزیر طومارهای نقالی به‌عنوان نمونه‌های از حماسه شفاهی فارسی در نظر گرفته شده است.

از میان طومارهای منتشرشده، دو طومار نقالی شاهنامه و هفت لشکر (طومار جامع تقالان) را به‌دلیل قدمت، جامعیت و تنوع داستانی آن، برای بخش حماسه شفاهی و از میان منظومه‌های حماسی نیز بخش حماسی شاهنامه فردوسی به‌عنوان عالی‌ترین و کهن‌ترین متن حماسی در دسترس و شهریارنامه نیز به‌عنوان یکی از حماسه‌های پس از شاهنامه در نظر گرفته شده است.

روش کار در این پژوهش به این شکل است که ابتدا رزم‌ابزارهای حماسی و میزان بسامد هر یک در طومارهای برگزیده مطالعه، سپس بسامد آن در بخش حماسی شاهنامه و شهریارنامه بررسی و مقایسه می‌شود. برای بررسی پیشینه رزم‌ابزارها برخی از متون پیش از شاهنامه یا هم‌زمان با آن، نظیر کارنامه اردشیر بابکان، گشتاسپ‌نامه دقیقی، یادگار زریران، غررالسیر ثعالبی و اشعار رودکی و فرخی سیستانی محل رجوع بوده است.

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

۲. پیشینه پژوهش

در موضوع این مقاله پژوهش‌های زیادی در قالب کتاب، پایان‌نامه و مقاله منتشر شده است. برخی از آن‌ها به طور مستقل و برخی در ضمن موضوعات دیگر به رزم‌ابزار پرداخته‌اند. با اینکه هیچ‌یک از آن‌ها به «رزم‌ابزار» به‌عنوان «گزاره‌ی قالبی حماسی» که مد نظر این مقاله است، توجه نکرده‌اند، در عین حال جهت آگاهی خوانندگان، مهم‌ترین آن‌ها به ترتیب تاریخ انتشار در دو بخش زیر معرفی و نقد می‌شود.

۲-۱. پژوهش‌های در موضوع کلی رزم‌ابزار

یکی از کهن‌ترین منابع در حوزه مطالعات رزم‌ابزار، *آداب الحرب و الشجاعة اثر محمد بن منصور بن سعید*، ملقب به مبارکشاه و معروف به فخر مدبر در قرن هفتم هجری قمری است (سهیلی خوانساری، ۱۳۴۶، ص. ۱۰). دیگر کتب این حوزه عبارت‌اند از: *زین ابزار اثر ابراهیم پورداود* (۱۳۴۷)، *آیین‌ها در شاهنامه فردوسی اثر محمد آبادی باویل* (۱۳۵۰)، *تصویر آفرینی در شاهنامه فردوسی اثر منوچهر رستگار فسایی* (۱۳۵۳). رزم‌ابزارها در پایان‌نامه‌ها نیز مورد توجه قرار گرفته است که *تصاویر شاعرانه ابزار و اشیاء در شاهنامه فردوسی نوشته محمدجعفر یاحقی* (۱۳۵۴)، *رزم و بزم در شاهنامه اثر عارف احمد المسعود ابوخلف* (۱۳۵۸-۱۳۵۹)، *فرهنگ جنگ‌افزار در ادب فارسی نوشته علی‌اکبر آمانا* (۱۳۸۱)، *آیین‌ها و ابزارهای جنگ در شاهنامه فردوسی نوشته مجید حسین‌زاده بندقیری* (۱۳۸۹) و *بررسی و معرفی جنگ‌افزارها در حماسه‌های ملی منظوم بعد از شاهنامه (بانوگشسپ‌نامه، برزنامه، بهمن‌نامه، جهانگیرنامه، شهریارنامه، فرامرزنانه، کک کوهزاد، کوش‌نامه) نوشته فائزه محرابی* (۱۳۹۶) از آن جمله‌اند.

مقالات زیادی هم در این حوزه نوشته شده است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: «سپاه و جنگ در شاهنامه فردوسی» اثر پرویز ناتل خانلری (۱۳۱۳)، سلسله مقالاتی با عنوان «برگی از تاریخ سلاح در ایران» نوشته ابراهیم پورداود در موضوع «زین‌ابزار» (۱۳۴۵)، «گرز» (۱۳۴۵)، «کمان و تیر» (۱۳۴۶) و «فلاخن» (۱۳۴۷)، «فردوسی و رزم‌افزارها» اثر محمد جعفر یاحقی (۱۳۶۹)، «رزم‌ابزار در شاهنامه فردوسی و ایلید هومر از دید تطبیقی» اثر منصوره شریف‌زاده (۱۳۶۹)، «رزم‌ابزارهای مجازی در شاهنامه» اثر محم حسین حسن‌زاده (۱۳۸۶)، «بررسی تطبیقی عناصر آیینی و جنگاوری در شاهنامه و سمک عیار» اثر میلاد جعفرپور و مهیار علوی (۱۳۹۰).

۲-۲. پژوهش‌های در موضوع رزم‌ابزارهای ویژه

۲-۲-۱. رزم‌ابزار «گرز»

از مهم‌ترین مقالات درمورد گرز می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: «گرز نیای رستم»: نکته‌ای درباره شیوه تصحیح شاهنامه، بهمن سرکاراتی (۱۳۵۴)، «گرز گاوسر در ایران پیش از اسلام»، پرودانس او. هارپر (۱۳۶۹)، «گرز، گرز، گرد، بیر: تحول چندگانه یک واژه در زبان فارسی» مهری باقری (۱۳۷۶)، «اسطوره نبرد مهر و گاو نخستین و ارتباط آن با ابزار نمادین گرز گاوسر» فرزاد قائمی (۱۳۹۱)، «گرز گاوسر فریدون و منشأ آن» محمود جعفری دهقی و مجید پوراحمد (۱۳۹۲)، «گرز رزم‌افزار فرهمند حامی خجستگان در شاهنامه و آثار حماسی» کاظم حسن‌زاده و منصور نیک‌پناه (۱۳۹۹).

۲-۲-۲. رزم‌ابزار «بیر بیان»

مهم‌ترین مقالات در مورد رزم‌ابزار دفاعی «بیر بیان» عبارت‌اند از: «بیر بیان» رستم شاپور شهبازی (۱۳۶۶)، «رویکردی دیگر به "بیر بیان" در شاهنامه» سجاد آیدنلو

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

(۱۳۷۸)، «بررسی نمادپردازی «ببر بیان» رستم و جایگاه آن در میان دیگر ابزارهای نمادین و محافظت‌کننده در شاهنامه» فرزاد قائمی (۱۳۹۱)، «نبرد رستم با پتیاره»، روایتی دیگر از داستان «ببر بیان» رضا غفوری (۱۳۹۳)، «ببر بیان و جامه بوری آناهیتا» بهار مختاریان (۱۳۹۳) و «درآمدی بر پیوند "ببر بیان" و کنیه "سگزی" در شاهنامه» محمود رضایی دشت ارژنه (۱۳۹۳).

در تحلیل پژوهش‌های یادشده به‌طور کلی باید گفت که حوزه اغلب آن‌ها شاهنامه فردوسی و نتیجه آن ارائه لیستی از رزم‌ابزارها، بدون هیچ تحلیل و نتیجه‌گیری است. بنابراین هیچ‌یک از این پژوهش‌ها به منابع برگزیده و مسئله مورد نظر این پژوهش ورود نکرده‌اند.

۳. چارچوب نظری پژوهش

این پژوهش برای پاسخ به سؤالات طرح‌شده از میان نظریه‌های حماسه، نظریه «بیان شفاهی» را با مسئله پژوهش مناسب دانسته است. بنابراین ضرورت دارد برای آشنایی خوانندگان به اختصار معرفی شود.

نظریه «شعر/بیان شفاهی»^۱ از مطالعات میلمن پری^۲ و آلبرت لرد^۳ در آثار هومر نشئت گرفته است. آنان در پی آن بودند تا نشان دهند که /یلیاد و /ادیسه نتیجه سنت شعر شفاهی است. پری در پایان‌نامه دکتری‌اش که در مورد اشعار هومر بود، ثابت کرد سبک هومر به وسیله عبارات ثابت یا فرمولی توصیف می‌شود که برای بیان یک عقیده در شرایط وزنی یکسان به کار می‌رود. حاصل تحقیقات پری پس از مرگ، توسط پسرش ادام پری^۴ با عنوان *The Making of Homeric Verse* در سال ۱۹۷۱ منتشر شد. لرد

نیز پس از استادش، نتیجه تحقیقات خود را در مورد حماسه اسلاوهای جنوبی به نام *سراینده قصه‌ها*^۵ در سال ۱۹۶۰ منتشر کرد.

سپس جیمز فولی^۶ که از او اکنون به عنوان بزرگ‌ترین شارح و رواج‌دهنده این نظریه یاد می‌شود، کتاب‌ها و مقالات زیادی منتشر کرد که تئوری ساخت شفاهی^۷ از مهم‌ترین آن‌هاست.

«نظریه مورد بحث اکنون به نظریه «Oral Formulaic Theory» (به اختصار O. F. T) و نیز به نظریه پری - لرد شهرت دارد (Yamamoto, 2003, pp.8-20؛ حسن‌آبادی، ۱۳۹۴، صص ۲۸-۲۹).

عناصر و ویژگی‌های اصلی حماسه شفاهی براساس پژوهش‌های پری و لرد در ایلپاد و ادیسه هومر، عبارت‌اند از: تکرارها^۸، صفات ذخیره‌ای^۹، کلیشه‌های حماسی^{۱۰} و عبارات تقلیدی یا قالبی^{۱۱} (Lord, 2000, p.30). آنان برای نشان دادن و تعریف تمامی این ویژگی‌ها از واژه «Formula» استفاده می‌کنند که پری آن را چنین تعریف می‌کند: «گروهی از لغات که به گونه‌ای قاعده‌مند تحت شرایط وزنی یکسان برای بیان یک ایده معین اساسی به کار گرفته می‌شود»^{۱۲} (Foley, 1988, p.41; Lord, 2000, p. 30). (Yamamoto, 2003, p.10; Davidson, 1988, p.88;

آن‌طور که اشاره شد موضوع بحث در این نظریه بسیار وسیع است و جنبه‌های بسیاری از حماسه را می‌توان براساس دستاوردهای آن مطالعه کرد، لیکن آنچه از این نظریه برای مطالعه مسئله این پژوهش به کار می‌آید، بحث «کلیشه‌های حماسی» است که در این پژوهش از آن با عنوان «گزاره قالبی حماسی» یاد می‌شود. «گزاره قالبی» در این عبارت معادل واژه «Formula» در زبان فارسی است و واژه «حماسی» در آن هم

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

برای اولین بار در این پژوهش به کار می‌رود (مارزولف، ۱۳۸۷، ص. ۴۴۰؛ یآوری، ۱۳۹۰، صص. ۱۳۹-۱۴۰).

از طرف دیگر گزاره‌های قالبی اندازه‌های متنوعی دارند، برخی بسیار کوتاه هستند. مانند یک اسم و صفت، نظیر «شاهزاده» برای «مارکو» و «نور» (خورشید جهان) برای «سلطان سلیم» (Lord, 2000, p.34). برخی ساختی بزرگ‌تر دارند و شامل یک عبارت تا یک مصراع و حتی بزرگ‌تر از آن می‌شوند (Marzolph, 1999, p.279؛ خالقی مطلق، ۱۳۸۶، ص. ۷۰)، حال در این پژوهش با توجه به ماهیت زبانی رزم‌ابزارها، در ساخت «گزاره قالبی» کوتاه مطالعه می‌شود.

۴. بحث و بررسی

رزم کانونی‌ترین بخش حماسه و رزم‌ابزار پهلوان/ جنگجو اصلی‌ترین ابزار آن است. هیچ حماسه‌ای بدون رزم‌ابزار قابل تصور نیست. در حماسه انواع و اقسام رزم‌ابزارها به‌کار رفته است، به‌گونه‌ای که کم‌تر بیتی در متون منظوم و کم‌تر سطری در طومارها می‌توان یافت که رزم‌ابزارهایی مانند: گرز، شمشیر، تیر، کماند و... در آن مشاهده نشود. اما آنچه این پژوهش در پی معرفی آن است نه همه آن رزم‌ابزارها بلکه معرفی گونه‌هایی است که به‌دلیل داشتن ویژگی خاصی، برجسته و مشهور شده‌اند. مثلاً شاید شمشیر صدها بار در متون برگزیده حماسی به‌کار رفته باشد، اما مورد توجه این پژوهش نیست. در صورتی مشمول بحث می‌شود که با صفت «هندی» در ساخت «شمشیر هندی» توصیف شود.

در حماسه‌های دیگر ملل نیز رزم‌ابزارهای پهلوانان مشهور، خاص و برجسته‌اند و با رنج و هزینه بسیار و گاه با به‌کار بستن نیرنگ ساخته می‌شوند. مانند شمشیر «ماناس» و

«رولاند» و کمان «آدیسوس» (خالقی مطلق، ۱۳۸۶، ص. ۵۷). در متون حماسی برگزیده این پژوهش نیز رزم‌ابزارهای ویژه‌ای به کار رفته است که شاعران/نقلان آن را در شکل «واحدهای قالبی و زبانی از پیش پرداخته»، در ذهن داشته و در هنگام سرایش حماسه، آن «خشت‌های زبانی» را کنار هم قرار داده و حماسه‌اش را سروده‌اند و بدین شکل آن‌ها را که در این پژوهش نام «گزاره قالبی حماسی» بر آن نهاده شده است به‌طور طبیعی و ناخودآگاه، وارد حماسه مکتوب کرده‌اند (همان، ص. ۷۰). در ادامه ضمن معرفی این دسته از رزم‌ابزارها، دلایل برجستگی و شهرت هر یک نیز بررسی می‌شود.

نکته‌ای که پیش از ورود به بحث و بررسی، اشاره به آن خالی از فایده نیست، این است که چون تمرکز این پژوهش بر میزان بسامد رزم‌ابزارهای حماسی است، به ناچار خوانندگان در سراسر این بخش با اعداد و ارقام بسیاری مواجه هستند، که لازم و ضروری می‌نماید و ضرورت آن به ماهیت این نظریه وابسته است. چراکه از نظر پژوهشگران این حوزه عبارتی را می‌توان گزاره قالبی به حساب آورد که در ساختی یکسان بارها و بارها در متن حماسی به کار رفته باشد. بنابراین «تکرار لفظ جزء جدایی‌ناپذیر زبان حماسه‌های بدیهی» و یکی از ویژگی بنیادی گزاره قالبی است (خالقی مطلق، ۱۳۸۶، ص. ۸۵).

۱-۴. رزم‌ابزارهای منسوب به شاهان و پهلوانان

۱-۴-۱. رزم‌ابزارهای منسوب به شاهان

مهم‌ترین گونه از رزم‌ابزارهای حماسی فارسی، به شاهان کیانی منسوب و با صفت «کیانی / کیی» توصیف می‌شوند.

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

۴-۱-۱-۱. کلاه کیان/ کیانی / کیی

از میان رزم ابزارهای منسوب به کیانیان، «کلاه کیان/ کیانی/ کیی» بیشترین بسامد را در شاهنامه و پس از آن در شهریارنامه دارد.

۴-۱-۱-۲. کمان/ کمند/ کمر کیانی

«کمان کیانی» و «کمند کیانی» از دیگر رزم ابزارهای منسوب به شاهان کیانی است که در اغلب متون کاربرد دارد. ولی «کیانی کمر» فقط در شاهنامه به کار رفته است. در شهریارنامه، طومار هفت لشکر و طومارنقالی شاهنامه مشاهده نشد.

عنان را بیچید و آمد ز راه ز سر برگرفت آن کیانی کلاه

(فردوسی، ۱۳۸۶، ص ۱۳، ۳/۲۴۹/۲۳۵۷)

چو رستم بدیدش کیانی کمند بیفگند و سرش اندرآمد به بند

(همان، ص ۳/۲۹۴/۹۱)

منیزه بیامد گرفتش به بر گشاد از میانش کیانی کمر

(همان، ص ۳/۳۱۹/۱۹۷)

دقیقی پیش از فردوسی، از رزم ابزارهای منسوب به کیانیان استفاده کرده است. برای مثال رزم ابزار «کیانی کلاه/ کلاه کیی» سه بار در گشتاسپ نامه به کار رفته است:

گر ایشان نباشند پیش سپاه نهاده به سر بر کیانی کلاه،

(همان، ص ۵/۱۱۷/۴۳۰)

در اشعار فرخی سیستانی نیز «چرخ کیانی» به معنای کمان و استعاره از آسمان، به کار رفته است:

الا تا که روشن ستاره‌ست هر شب بر این آبگون روی چرخ کیانی

(فرخی، ۱۳۴۹، ص ۳۷۱)

۴-۱-۱-۳. تیر گشتاسپی و پیکان لهراسپی

«تیر گشتاسپی و پیکان لهراسپی» از دیگر گزاره‌های قالبی منسوب به شاهان است که در میان متون برگزیده فقط در شاهنامه به ترتیب دو و یک بار به کار رفته است:

بینی کنون تیر گشتاسپی! دل شیر و پیکان لهراسپی!

(فردوسی، ۱۳۸۶، ص. ۵/۴۱۲/۱۳۸۰)

۴-۱-۱-۴. نیزه لهراسب

«نیزه لهراسب» فقط یک بار در طومار نقالی شاهنامه به کار رفته است:

«چون روز روشن شد دو لشکر سوار شدند که اول بهمن به میدان آمد و لؤلؤ را آواز کرد. چون نگاه کرد بهمن را دید بعد از آن اسلحه پنج پادشاه را پوشید تاج کاووس و کمر کیخسرو و سپر کیقباد و نیزه لهراسب بر دست گرفته به میدان آمد» (طومار نقالی شاهنامه، ۱۳۹۱، ص. ۸۵۹).

۴-۱-۲. رزم‌ابزارهایی منسوب به پهلوانان

پس از رزم‌ابزارهای منسوب به شاهان کیانی، رزم‌ابزارهای منسوب به پهلوانان سیستان چون سام، گرشاسپ و نریمان از شهرت و برجستگی ویژه‌ای برخوردارند.

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

۴-۱-۲-۱. گرز سام

از مهم‌ترین رزم‌ابزارهای منسوب به پهلوانان در متون حماسی «گرز» است. گرز ابزاری است کوبه‌ای و کهن‌ترین ابزارهای جنگی جهان است. گرز چوبی است که با تیغ تیغه‌ها و میخ‌ها به کار رفته در آن کارساز و سهمگین شده است» (پوردادود، ۱۳۴۷ ب، ص. ۴۵). از پهلوانان ایران فریدون و گرشاسب دارنده گرز هستند. لقب گرشاسب در *اوستا* «گرزور» است (سرکارتی، ۱۳۵۴، ص. ۳۳۲).

یکی از مشهورترین گزاره‌های قالبی رزم‌ابزار در حماسه فارسی «گرز سام» است. سام پسر گرشاسب در *اوستا* با دو صفت «گیسو دارنده» و «مسلح به گرز» توصیف شده است. برخی از پژوهشگران درمورد انتساب گرز به سام تردید دارند و آن را تکرار داستان گرز گرشاسب در *اوستا* تلقی می‌کنند (خالقی مطلق، ۱۳۸۸، ص. ۳۲۵).

«گرز سام» در ساخت ترکیب اضافی تنها و مهم‌ترین گزاره‌های قالبی رزم‌ابزار است که در *شاهنامه* به سام نسبت داده شده است. پس از آن بیشترین بسامد این رزم‌ابزار متعلق به *شهریارنامه* است و در دیگر متون بسامد تقریباً یکسانی دارد. در *طومارهای* نقلی علاوه بر گرز رزم ابزارهایی دیگری نظیر: تیغ / شمشیر، کمند و نیزه نیز به سام نسبت داده شده است که از میان آن‌ها تیغ / شمشیر سام بسامد بالایی دارد.

«ملازمان [خبر] به جهت افراسیاب آوردند، با سه هزار نفر به رستم حمله کردند. پهلوان جهان تیغ صد من سام از غلاف کشیده، ایشان را قلم قلم به روی هم انداخته» (هفت‌لشکر، ۱۳۷۷، ص. ۲۳۶).

۴-۱-۲. سپر / کمان گرشاسپ / گرشاسپی

گرشاسب، پسر اثرط (اترد) از اعقاب فریدون، یکی دیگر از پهلوانان برجسته حماسه‌های ایرانی است. در *اوستا* نام او به شکل «k⁰t⁰sāspa» به معنی دارنده اسب لاغر و با صفات «نَییره مَنه» به معنای نرَمَنَش (مردسرسشت و پهلوان)، «گَسو» به معنای دارنده گیسو و «گَدَوَرَه» به معنای دارنده گرز آمده است (سرکارتی، ۱۳۵۴، ص. ۳۳۵؛ کزازی، ۱۳۹۲، صص. ۴۵۶-۴۵۷). رزم‌ابزارهای منسوب به گرشاسب مانند: «سپر/کمان گرشاسپ / گرشاسپی» با بیشترین بسامد و پس از آن «عمود و زره گرشاسپی» گزاره‌های قالبی تکرارشونده ویژه طومارهاست که در متون منظوم حماسی مشاهده نشد.

۴-۲-۳. گرز نریمان / نریمانی

«نریمان»، پدر گرشاسب و جد رستم، پهلوان دیگری است که در طومارهای نقالی رزم‌ابزارهای «گرز نریمان/نریمانی»، «شمشیر/ تیغ نریمان/ نریمانی»، «کمان نریمان / نریمانی» و «سپر نریمان / نریمانی» به او منسوب شده است که از میان آن‌ها «گرز نریمان» در هر دو طومار بسامد بالایی دارد. در *شهریارنامه* هم گرز نریمان/ نریم به کار رفته، ولی در *شاهنامه* به کار نرفته است.

جدول ۱: رزم‌ابزارهای منسوب به شاهان و پهلوانان

Table 1: battle tools attributed to kings and warriors

رزم‌ابزار	شاهنامه ^{۱۴}	شهریارنامه	ط. هفت‌لشکر	ط. نقالی شاهنامه
کلاه کیان / کیانی / کبی	۱۵۱۸	۱۶۶	-	۱۷۲
کمند کیانی	۱۸۱۱	۱۹۷	۲۰۱	۲۱۳
کمان کیانی	۲۲۱۰	۲۴۲	-	۲۴۱
کیانی کمر	۲۵۴	۲۶۲	-	-

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

۳۰ ۶	۲۹ ۴	۲۸ ۱	۲۷ ۴۶	کاوینی درفش / درفش کاویان
۳۴ ۳	۳۳ ۲	۳۲ ۱۳	۳۱ ۲	گرز سام
۳۶ ۳	۳۵ ۳	-	-	تیغ / شمشیر سام
۳۸ ۲	۳۷ ۱	-	-	نیزه سام
۴۰ ۲	۳۹ ۲	-	-	کمند سام
۴۲ ۶	۴۱ ۸	-	-	سپر گرشاسپ / گرشاسپی
۴۳ ۵	-	-	-	تیغ / شمشیر گرشاسب / گرشاسبی
۴۵ ۷	۴۴ ۲	-	-	کمان گرشاسب / گرشاسپی
۴۷ ۲	۴۶ ۲	-	-	نیزه گرشاسپی
۴۹ ۱	۴۸ ۱	-	-	عمود گرشاسب / گرشاسپی
۵۰ ۳	-	-	-	کمند گرشاسب / گرشاسبی
-	۵۱ ۱	-	-	زره گرشاسپ
۵۳ ۶	۵۲ ۱۵	-	-	شمشیر / تیغ نریمانی
-	۵۵ ۲	۵۴ ۲ (نیرم)	-	گرز نریمانی
-	۵۶ ۱	-	-	کمان نریمانی
۵۷ ۱	-	-	-	سپر نریمان
		-	۵۸ ۲	تیر گشتاسپی
	-	-	۵۹ ۱	پیکان لهراسپی
۶۰ ۱	-	-	-	نیزه لهراسب

۴-۲. رزم ابزارهای منسوب به کشور / شهر

پیشینه دسته‌بندی رزم‌ابزارها براساس انتساب به کشور / شهر، به کتاب *آداب الحرب و الشجاعة*، بر می‌گردد (مبارکشاه، ۱۳۴۶، ص. ۲۵۸). ابراهیم پورداود نیز در کتاب *زین ابزار*، این دسته‌بندی را به کار برده است (پورداود، ۱۳۴۷، ص. ۱۱۹). ناتل خانلری هم ضمن اشاره به این گونه از رزم‌ابزارها، دلیل این انتساب را ناتوانی ایرانیان از ساخت آن رزم‌ابزار نمی‌داند، بلکه: «ممکن است غرض این لغت‌ها شکل و طرز ساخت آن آلات بوده باشد» (ناتل خانلری، ۱۳۱۳، ص. ۵۷۳).

رزم‌ابزارهایی منسوب به کشور / شهر، دومین دسته از رزم‌ابزارهای حماسی در ساخت گزاره‌های قالبی پرتکرار در متون حماسی است. کشور / شهرهایی که رزم‌ابزارهای حماسی به آن منسوب شده‌اند، به ترتیب بسامد عبارت‌اند از: هند، روم، چین، کابل و چاچ.

۴-۲-۱. تیغ / شمشیر هندی

«تیغ / شمشیر» معمول‌ترین رزم‌ابزار است که اختراع آن را به جمشید نسبت داده‌اند (مبارکشاه، ۱۳۴۶، ص. ۲۵۸) و از میان انواع آن، «تیغ / شمشیر هندی» که «... از همه تیغ‌ها هندی بهتر و گوهردارتر و برنده‌تر آید...» مشهورتر است (همان، ص. ۲۵۸). «تیغ / شمشیر هندی» در *کارنامه اردشیر بابکان* (فره‌وشی، ۱۳۷۸، ص. ۳۱) و در *گشتاسپ‌نامه* دقیقی در رزم اسفندیار با بیدرفش نیز به کار رفته است:

مر او را یکی تیغ هندی زند ز بر نیمه تنش زیر افگند

(فردوسی، ۱۳۸۶، ص. ۵/۱۱۴/۴۰۰۲)

در اشعار رودکی و فرخی سیستانی هم این رزم‌ابزار به چشم می‌خورد:

به تیغ هندی گو: دست من جدا بکنند اگر بگیرم روزی من آستین ترا

(رودکی، ۱۳۸۹، ص. ۱۰۶)

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

بسا تیغ هندی که تو لعل کردی به هندوستان اندر از خون کافر

(فرخی، ۱۳۴۹، ص. ۱۴۸)

«تیغ / شمشیر هندی» مهم‌ترین گزاره‌های قالبی پرتکرار از این گونه در متون

برگزیده است. بیشترین بسامد آن در بین متون حماسی به شاهنامه تعلق دارد:

بیامد به پیش تهمتن به جنگ یکی تیغ هندی گرفته به جنگ

(فردوسی، ۱۳۸۶، صص. ۲۰۶۹/۳/۲۳۱)

این رزم‌ابزار در شهریارنامه نیز به‌کار رفته است، ولی در طومارهای نقالی مشاهده

نشد.

۴-۲-۲. کلاه/ترگ/زره/خفتان/عمود رومی

پس از هند، «روم» کشور دیگری است که بسیاری از رزم‌ابزارهای حماسی به آن

منسوب شده است. «کلاه/ترگ/زره/خفتان/عمود رومی» به ترتیب بسامد، مهم‌ترین

گزاره قالبی رزم‌ابزار منسوب به آن کشور است. این دسته از رزم‌ابزارها فقط در شاهنامه

به‌کار رفته است و در دیگر متون حماسی مشاهده نشد:

منوچهر برخاست از قلبگاه ابا جوشن و تیغ و رومی کلاه

(فردوسی، ۱۳۸۶، ص. ۸۳۸/۱/۱۴۱)

۴-۲-۳. سپر/چینی

پس از کشورهای هند و روم، «چین» کشور دیگری است که رزم‌ابزار بسیاری به آن

منسوب شده است. مهم‌ترین آن‌ها «سپر چینی» است:

کمان‌های چاچی و تیر خدنگ سپرهای چینی و ژوپین جنگ

(همان، ص. ۶۰۲/۱/۱۲۷)

۴-۲-۴. شمشیر چینی

از دیگر رزم‌ابزارهای منسوب به چین، می‌توان به «شمشیر چینی» اشاره کرد که فقط یک بار در شاهنامه به کار رفته است.

نه سقلاب مانم بدیشان نه هند نه شمشیر چینی نه خفتان پرند

(همان، ص. ۳/۲۲۸/۲۰۱۵)

رزم‌ابزارهای منسوب به چین جز در شاهنامه، در دیگر متون حماسی برگزیده مشاهده نشد.

۴-۲-۵. خنجر کاولی / کابلی

«خنجر کاولی / کابلی» یکی دیگر از پرکاربردترین گزاره‌های قالبی رزم‌ابزار منسوب به کشور/شهر، است. این گزاره به ترتیب در شاهنامه، شهریارنامه بسامد بالایی دارد. خالقی مطلق در شاهنامه ضبط خنجر کاولی را برگزیده است (فردوسی، ۱۳۸۶، ص. ۳/۲۵۷/۲۴۸۱). در شهریارنامه هم خنجر کابلی به کار رفته است. این رزم‌ابزار در طومارها مشاهده نشد:

بدو گفت من رستم زاولی زره پوش با خنجر کاولی

(همان، ص. ۳/۲۰۶/۱۶۶۴)

به دنبال‌شان لشکر زابلی همی شد ابا خنجر کابلی

(عثمان مختاری، ۱۳۹۷، ص. ۴۴۱/۵۱۲۴)

۴-۲-۶. چاچی کمان

«چاچی کمان» یکی دیگر از گزاره‌های قالبی پرتکرار رزم‌ابزار است که به شهر «چاچ» منسوب است. این گزاره در شاهنامه بارها به کار رفته است و در شهریارنامه و طومار تقالی شاهنامه یک بار مشاهده شد:

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

کمان‌های چاچی و تیر خدنگ سپرهای چینی و ژوپین جنگ

(فردوسی، ۱۳۸۶، ص. ۱/۱۲۷/۶۰۲)

بگفت این و برداشت چاچی کمان خروشان چو در بیشه شیر ژیان

(مختاری غزنوی، ۱۳۹۷، ص. ۴۱۰/۴۵۱۶)

«جهان‌بخش دست به کمان چاچی کرده تیر در کمان پیوست در دهان اژدها زد و

دیگر تیر در چشم زد از کاسه سرش بیرون آمد» (آیدنلو، ۱۳۹۱، ص. ۷۴۹).

جدول ۲: رزم‌ابزارهای منسوب به کشور/ شهر

Table 2: battle tools attributed to the country/city

رزم‌ابزار	شاهنامه	شهریارنامه	ط. هفت‌لشکر	ط. تقالی شاهنامه
تیغ هندی	۶۱ ۴۵	۶۲ ۷	-	-
شمشیر هندی	۶۳ ۲۲	۶۴ ۴	-	-
رومی کلاه	۶۵ ۲۰	۶۶ ۱	-	-
ترگ رومی	۶۷ ۹	-	-	-
رومی زره	۶۸ ۷	-	-	-
خفتان رومی	۶۹ ۴	-	-	-
خنجر کاولی / کابلی	۷۰ ۸	۷۱ ۱۰	-	-
سپرهای چینی	۷۲ ۶	-	-	-
شمشیر چینی	۷۳ ۱	-	-	-
چاچی کمان	۷۴ ۷	۷۵ ۱	-	۷۶ ۱

۴-۳. رزم‌ابزارهای منسوب به حیوانات توتمی

سومین نوع از گزاره‌های قالبی رزم‌ابزار در متون حماسی، رزم ابزارهای منسوب به حیوانات است. «گاو» و «نهنگ» دو حیوان توتمی هستند که رزم‌ابزارهای «گرز گاوسر»

و «اره پشت نهنگ» با انتساب به آنها در حماسه فارسی برجستگی و شهرت ویژه‌ای دارند.

۴-۳-۱. گرز گاوسر

برجسته‌ترین گزاره قلبی این نوع «گرز گاوسر» است. واژه «گاو» در این رزم‌ابزار بیانگر «اسطوره عظمت و صلابت» آن است (یاحقی، ۱۳۵۴، ص. ۱۰۲). طراحی و ساخت «گرز گاوسر» در شاهنامه به فریدون نسبت داده شده است (فردوسی، ۱۳۸۶، صص. ۲۶۴-۲۶۰ / ۱/۷۱).

در مورد چرایی گاوسر بودن گرز فریدون، پژوهشگران دلایل و نظرات متنوعی ارائه کرده‌اند. برخی علت گاوسر بودن گرز فریدون را، به اسطوره کشته شدن گاو یکتاآفرید و کیومرث به دست اهریمن در آغاز آفرینش مرتبط می‌دانند و یکی از انگیزه‌های دادخواهی فریدون از ضحاک، انتقام گاو مقدس می‌دانند (سرکاراتی، ۱۳۸۵، صص. ۲۴۶-۲۴۵ به نقل از جعفری دهقی، ۱۳۹۲، صص. ۴۴-۴۵؛ قائمی، ۱۳۹۱ الف، ص. ۱۰۶).

رزم‌ابزار «گرز گاوسر» در *غررالسیر* ثعالبی نیز بارها به شکل «کرز کاوسار» به کار رفته است و ساخت آن به فریدون نسبت داده شده است:

«و دعا بالقیون و امرهم بصنعه العمود المعروف بکرز کاوسار الذی وجد ذکره فی الاخبار و معناه بالفارسیه العمود الذی فی رأسه صوره الثور» (ثعالبی، ۱۹۶۳، ص. ۳۴).

این رزم‌ابزار در دیوان فرخی سیستانی، نیز به کار رفته است:

از آن عادت شریف، ز آن دست گنج بخش از آن رای تیزبین، از آن گرز گاوسار

(فرخی، ۱۳۴۹، ص. ۱۴۶)

دقیقی در *گشتاسپ‌نامه*، گزاره قلبی «گرز گاوسار» را یک بار همراه با نام فریدون

و بار دیگر رزم‌ابزاری در دست اسفندیار، به کار می‌برد:

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

فریدونش نیز با گاوسار بفرمود کردن برآنجا نگار

(فردوسی، ۱۳۸۶، ص. ۵/۸۳/۷۰)

ز پیش اندر آمد گو اسفندیار به دست اندرون گرزهی گاوسار

(همان، ص. ۵/۱۵۳/۸۲۶)

در شاهنامه فردوسی این گزاره قالبی به ترتیب بسامد در پنج ریخت «گرزه گاو

سار/ پیکر/ سر/ چهر/ رنگ» به کار رفته است:

و ز آنجایکه رفت چون پیل مست یکی گرزه گاوپیکر به دست

(همان، ص. ۳/۲۳۱/۲۰۶۵)

سلاح سام در جنگ با اژدها، گرز گاوسر (همان، صص. ۱۰۲۳-۱۰۲۱/۱/۲۳۳) و

سلاح سهراب در جنگ با رستم نیز، «گرزه گاو رنگ» است (همان، صص. ۷۹۱-

۲/۱۸۰/۷۹۰). در شاهنامه و دیگرمتون حماسی علاوه بر فریدون، بسیاری از پهلوانان

دیگر نیز صاحب چنین گزهی هستند (یاحقی، ۱۳۸۶، ذیل گاو). در کتاب *دادستان*

دینینگ (داتستان دینینگ)، نیز از «گرز گاوسر گرشاسب» سخن به میان آمده است

(سرکارتی، ۱۳۵۴، ص. ۳۳۴).

در *شهریارنامه* به جز ریخت «گرزه گاوچهر»، بقیه ریخت‌های این گزاره قالبی به کار

رفته است و از میان آن‌ها «گرزه گاوسر» و «گاو پیکر» به ترتیب بیشترین بسامد را دارد:

سر راه ارهنگ بگرفت تنگ گران گرزه گاوپیکر به چنگ

(مختاری غزنوی، ۱۳۹۷، ص ۴۴۹/۵۲۷۵)

در *طومارها* هم این گزاره قالبی بارها، به ترتیب بسامد در دو ساخت «گرز/ عمود

گاوسر» به کار رفته است و در برخی موارد همراه اسم فریدون ذکر می‌شود.

۴-۳-۲. ارة پشت نهنگ

از دیگر گزاره‌های قالبی رزم‌ابزار منسوب به حیوانات، «ارة پشت نهنگ» است. این رزم ابزار که گویا ستون فقرات ماهی / نهنگ بوده، با کارکردی شبیه به گرز، ویژه دیوان است و در طومارهای نقالی بسامد زیادی دارد (غفوری، ۱۳۹۷، ص. ۷۸۷).

رزم‌ابزار «کلوند دیو» در جنگ با برزو و جهانگیر، «ارة پشت نهنگ» است:

«سام از عقب او مرکب غراب تکاور می‌تاخت. دیو تنوره زد به هوا بلند شد پس دیوان

دست بر ارة پشت نهنگ کرده و روی به سام آوردند» (افشاری و مدائنی، ۱۳۷۷، ص. ۲۴۷).

این رزم‌ابزار در شاهنامه به کار نرفته است و در شهریارنامه هم فقط یک بار این

رزم ابزار مشاهده شد که نسناس دیو در جنگ با بلال «ارة پشت نهنگ» در دست دارد:

یکی ارة پشت ماهی به دست از او لرزه بد بر تن فیل مست

(مختاری غزنوی، ۱۳۹۷، ۲۹۸/۲۲۲۴)

جدول ۳: رزم‌ابزارهای منسوب به حیوانات توتیمی

Table 3: battle tools attributed to totemic animals

رزم‌ابزار	شاهنامه	شهریارنامه	ط. هفت‌لشکر	ط. نقالی شاهنامه
گرزه گاوسار	۷۷ ۱۹	۷۸ ۶	-	-
گرزه گاوپیکر	۷۹ ۱۲	۸۰ ۷	-	-
گرزه گاوسر	۸۱ ۷	۸۲ ۶	۸۳ ۵	۸۴ ۱۳
گرزه گاوچهر	۸۵ ۴	-	-	-
گرزه گاورنگ	۸۶ ۴	۸۷ ۲	-	-
ارة پشت نهنگ	-	۸۸ ۱	۸۹ ۲	۹۰ ۵

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

۴-۴. رزم ابزارهای بیانگر اغراق در وزن و قدرت

آخرین دسته از گزاره‌های قالبی رزم ابزار در متون حماسی، به‌ویژه در طومارهای نقالی، رزم ابزارهایی هستند که با صفت‌های بیانگر میزان وزن، توصیف می‌شوند. لذا هر چه وزن رزم ابزار بیشتر باشد، نابودگر و سهمناک‌تر است و پهلوانی که بتواند آن‌ها را در رزم به کار گیرد، بی‌همتا و مشهور خواهد بود.

۴-۴-۱. گرز / عمود گران

یکی از برجسته‌ترین گزاره‌های قالبی رزم ابزارهای این دسته، «گرز/ عمود گران» است. واژه «گران» در این عبارت به معنای سنگین از واژه پهلوی «grān» به معنی «کوه» گرفته شده است (کزازی، ۱۳۹۲، ص. ۳۱۱). «گرز/ عمود گران» تنها گزاره‌ی به کار رفته از این دسته در شاهنامه است. این گزاره در همه‌ی متون حماسی، به کار رفته است و بیشترین بسامد آن پس از شاهنامه، در شهریارنامه است.

پیاده شوم سوی مازندران کشم خشت و گوپال و گرز گران

(فردوسی، ۱۳۸۶، ۲/۲۷/۳۵۵)

۴-۴-۲. گرزگشن

علاوه بر گزاره‌ی «گرز گران»، گزاره‌ی «گرزگشن» در شهریارنامه نیز بسامد بالایی دارد. واژه «گشن» در این ترکیب معادل «گران» به معنای بسیار و انبوه است. این ترکیب ویژه شهریارنامه است.

سپهد فرامرز لشکر شکن به گردن برآورد گرز گشن

(مختاری غزنوی، ۱۳۹۷، ۶۰۸/۸۷۷۸)

۴-۳. گرز/ عمود نهصد/ ششصد/ هزار و دویست من

در طومارها، علاوه بر کاربرد گزاره‌های ذکرشده، از صفتی دیگر نیز که از واحد وزن «من» با اعداد «صد» یا «هزار» ترکیب می‌شود، در توصیف این رزم‌بزار استفاده می‌شود. بر این اساس، گزاره‌های قالبی «گرز نهصد من»، «گرز ششصد من» و «گرز هزار و دویست من» به ترتیب بیشترین بسامد را در طومارهای نقلی دارند.

این گزاره یا گزاره دیگری شبیه به آن، در شاهنامه مشاهده نشد، اما در شهریارنامه گزاره‌های قالبی «گرز/ عمود نهصد/ ششصد/ هزار و دویست من» به کار رفته است:

یکی زین سپه زنده نگذارد او   چو نهصد منی گرز بردارد او
(مختاری غزنوی، ۱۳۹۷، ۲۵۲/۱۱۹۵)

۴-۴. تیغ/ نیزه صد و هشتاد/ صد و شصت من

در طومارهای نقلی برای توصیف رزم‌بزارهای «تیغ» و «نیزه» نیز از گزاره‌های عددی «صد و هشتاد من» و «صد و شصت من» استفاده شده است. گزاره‌های «تیغ صد و هشتاد/ صد و شصت من» و «نیزه صد و هشتاد/ صد و شصت من»، بسیار مورد علاقهٔ راویان/ نقلان طومارهای نقلی است و در رزم‌های مهم بارها آن‌ها را به کار می‌برند:

«رستم دست کرده نیزه صد و شصت من سام را ربود و حوالهٔ سینهٔ تیمور کرد»
(آیدنلو، ۱۳۹۱، ص. ۷۷۰).

«پس رستم از رخس فروز آمد و اولاد را بر درخت بست... و دامن ببر بیان بر کمر زده و دست به قبضهٔ تیغ صد و شصت من سام سوار برده ...» (افشاری و مدائنی، ۱۳۷۷، ص. ۱۶۸).

این گزاره در شاهنامه به کار نرفته و در شهریارنامه یک بار در رزم رستم با «رستم با جادو» از گزاره «صد و شصت من» در توصیف گرز رستم استفاده شده است:

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

به یزدان پناهِید و از جا بجست صد و شصت من گرز را بُد به دست
(مختاری غزنوی، ۱۳۹۷، ۷۳۴/۱۱۶۲۷)

۴-۴-۵. دار شمشاد با هفت / نه آسیا سنگ تعبیه شده بر آن

«دار شمشاد» مانند «اره پشت نهنگ»، رزم ابزار ویژه دیوان و زنگیان و کارکرد آن شبیه به گرز است (آیدنلو، ۱۳۹۱، ص. ۹۱۵). این رزم ابزار ویژه متون نقالی است و بارها در آن متون به کار رفته است، اما وقتی که از گزاره قالبی عدد به علاوه عبارت «آسیاسنگ» در توصیف آن، استفاده می شود از دیگر «دار شمشاد»ها برجسته، شگفت آور و سهمناک می شود.

هر چه تعداد آسیاسنگ هایی که بر روی آن تعبیه می شده است، بیشتر باشد، دار شمشاد سنگین تر و کشنده تر می شود. پربسامدترین اعداد برای این منظور، به ترتیب «هفت، سه، چهار و نه» است:

«پس نره دیو در غضب شد ... دار شمشاد با هفت آسیاسنگ تعبیه کرده بر دور سر
به گردش آورد بر جانب سام انداخت» (آیدنلو، ۱۳۹۱، ص. ۳۱۶).

جدول ۴: رزم ابزارهای بیانگر اغراق در وزن و قدرت

Table 4: A comparison of the battle tools of exaggeration in weight and strength

رزم ابزار	شاهنامه	شهریارنامه	طه هفت لشکر	طه نقالی شاهنامه
گرز/عمود گران	۹۱ ۱۲۵	۹۲ ۱۳۰	۹۳ ۲۱	۹۴ ۳۵
گرز گشن	-	۹۵ ۲۲	-	-
گرز/عمود نهصد/ششصد/ هزار و دویست من	-	۹۶ ۲	۹۷ ۳۵	۹۸ ۳۱

۱۰۱	۱۰۰	۹۹	-	تیغ صد و هشتاد/ شصت من
۱۰۳	۱۰۲	-	-	نیزه صد و / شصت/ هشتاد من
۱۰۵	۱۰۴	-	-	دار شمشاد با هفت/ نه آسیا سنگ

۵. نتیجه

«رزم‌ابزار»ها نوعی از «گزاره‌های قالبی حماسی» در ساختی کوتاه هستند که شاعران حماسه‌سرا/ نقالان آن را از سنت کهن حماسه شفاهی آموخته و در گنجینه ذهن خود انباشته بودند و در مرحله سرایش وارد حماسه مکتوب کرده‌اند. رزم‌ابزارهای حماسی فارسی به دلایلی چون انتساب به شاهان و پهلوانان، کشور/ شهر، حیوانات توتمی و اغراق در وزن و قدرت برجسته و ویژه شده‌اند.

رزم‌ابزارهای منسوب به کشور/ شهر در شاهنامه بسامد بیشتری نسبت به طومارهای نقالی دارند و در مقابل تنوع رزم‌ابزارهای منسوب به سام، گرشاسپ و نریمان، در طومارهای نقالی بیشتر است.

رزم‌ابزارهایی که با وزن توصیف و برجسته شده‌اند، در هر دو دسته از متون برگزیده به کار رفته‌اند، اما شاعری چون فردوسی با آن درجه خلاقیت بالا، برای توصیف وزن رزم‌ابزار فقط از صفت «گران» استفاده می‌کند، ولی در شهریارنامه و طومارهای نقالی به دلیل ضعف خلاقیت سراینده/ نقال از شیوه‌های متنوع و عامیانه‌تر دیگری مانند «من» نیز برای توصیف وزن رزم‌ابزار استفاده می‌شود.

کاربرد و بسامد گسترده برخی رزم‌ابزارها در متون پیش یا هم‌زمان با شاهنامه نشان از شناخته بودن این رزم‌ابزارها در زمان‌های پیش از فردوسی دارد.

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

اختلاف و تنوع در رزم ابزارهای به کار رفته در متون منظوم حماسی و طومارهای نقالی را نمی توان اتفاقی دانست یا آن را به ذوق شاعر/ نقال نسبت داد بلکه نشان دهنده آن است که تنوع در رزم ابزارها به سرچشمه ای کهن از سنت شفاهی بر می گردد که تنها برخی از آنها، وارد متون حماسی منظوم شده و برخی نیز مدت ها در کنار روایت مکتوب به شیوه شفاهی و روایی، به حیات خویش ادامه داده اند تا در زمانی دیگر از زبان نقالان وارد طومارها شده اند.

براساس آنچه گفته شد، می توان به دو نتیجه مهم دست یافت. نخست اینکه «رزم ابزارهای حماسی» به کار رفته در حماسه مکتوب فارسی در ساختار گزاره قالبی کوتاه، میراثی است از سنت شفاهی حماسه فارسی. بنابراین شاعران/ نقالان حماسه سرا، حتی فردوسی در ابداع آنها هیچ نقشی ندارند. دیگر اینکه طومارهای نقالی صرفاً از متون حماسی منظوم متأثر نبوده اند بلکه از روایت های شفاهی نیز تأثیر پذیرفته اند.

پی نوشت ها

۱. oral poetry: «منظور شعرها و روایت هایی است که گویندگان حرفه ای براساس دانسته های ذهنی

خود با سبک و سیاق فی المجلس می گفته اند» (مارزولف، ۱۳۸۷، ص. ۲۳۹).

2. Milman Parry
3. Albert Bates Lord
4. Adam Parry.
5. *The Singer of Tale*
6. Johan Miles Foley (1947-2012).
7. “*The Theory of Oral Composition: History and Methodology*”
8. repetitions
9. stock epithets
10. epic Clichés
11. stereotyped phrase

12. "a group of words which is regularly employed under the same metrical conditions to express a given essential idea," (lord. 2000:30) (foley,1988:p.41) .

۱۳. عدد اول از سمت چپ شماره جلد، عدد دوم شماره صفحه و عدد سوم به معنای شماره بیت است . در ارجاعات به *برزونه* و *شهریارنامه* دو عدد ثبت است که اولی شماره صفحه و دومی شماره بیت است.

۱۴. تمام آمارهای ارائه شده، از شاهنامه براساس آمار فرهنگ شاهنامه اثر ولف است.

۱۵. ۱/۲۸۵/۱ (کیی)، ۱/۳۱۶/۴۵۳، ۲/۳۷۳/۲۴۷۴ (کیان)، ۳/۲۴۹/۲۳۵۷، ۴/۲۰۹/۵۹۰ (کیان)، ۴/۲۱۳/۶۷۰ (کیانی)، ۴/۲۸۴/۱۷۸۰.

۱۶. ۱۹۵/۴، ۲۲۲/۵۷۶، ۲۳۲/۷۸۶، ۲۹۵/۴، ۵۳۴/۷۱۱۱، ۷۵۳/۱۲۰۵۷.

۱۷. ۵/۳۸۷، ۲-۳/۴۰۰. در ارجاع به طومارها عدد اول از چپ (عدد سمت چپ ممیز) به شماره سطر و عدد دوم (سمت راست ممیز) به شماره صفحه اشاره دارد. برای سهولت در دسترسی خوانندگان به شاهد مثال‌ها، سطرها از بالا تا شماره ۱۵ و سپس از پایین صفحه شماره‌گذاری شده که در این صورت با علامت - نشانه‌گذاری شده‌اند. برای مثال در ارجاع ۳/۱۵۹- یعنی صفحه ۱۵۹ و سطر سوم از پایین صفحه است.

۱۸. ۱/۳۳۵/۱۰۴، ۲/۲۱/۲۸۱، ۳/۲۹۱/۴۳، ۳/۲۹۴/۹۱، ۴/۳۲۱/۲۳۴۳ (کیانی کمند).

۱۹. ۵۹۲/۸۴۱۴، ۵۹۳/۸۴۳۰، ۶۵۵/۹۸۴۴، ۶۶۱/۹۹۶۹، ۷۰۰/۱۰۸۵۷، ۷۳۴/۱۱۶۳۵، ۷۴۷/۱۱۹۱۵.

۲۰. -۲/۴۳۰.

۲۱. ۱۰/۸۰۶، ۲/۷۶۵، ۶/۴۰۹.

۲۲. ۵/۴۵۱/۱۵۳، ۳/۲۹۱/۵۱، ۳/۵۴/۴۴۳، ۳/۴۲/۲۵۰.

۲۳. ۶۹۱/۱۰۶۵۱ (کمان کیی)، ۵۵۱/۷۴۷۶.

۲۴. -۱/۲۳۸.

۲۵. ۳/۳۱۹/۱۹۷، ۲/۳۷۳/۲۴۷۴، ۲/۱۶۹/۶۳۵.

۲۶. ۶۳۵/۹۳۷۰، ۵۹۳/۸۴۱۹.

۲۷. ۱/۱۶۲/۱۱، ۱/۳۴۶/۱۲، ۲/۴۰۲/۳۰۱، ۲/۴۵۶/۵۱۰، ۲/۴۶۸/۶۷۰، ۳/۷۸/۸۳۶، ۳/۸۶/۹۸۰.

۴/۱۳۵/۲۰۹۱، ۴/۲۷۵/۱۶۲۵، ۵/۶۲/۸۰۷.

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

۲۸. ۶۵۸/۹۸۹۵

۲۹. ۳/۳۱، ۱۲/۱۲۴، ۴/۸،۳۴۰/۲۶۷ (درفش -).

۳۰. ۴/۶۵۲، ۵/۸۱۵، ۷/۶۳۶، ۴/۶۵۲، ۵/۸۴۷، ۸/۹۰۴ -.

۳۱. ۳/۲۲۱/۱۹۰۵، ۱/۳۴۷/۳۵

۳۲. ۴۲۰/۴۶۹۶، ۴۳۲/۴۹۳۴، ۴۷۱/۵۷۴۵، ۵۵۳/۷۵۳۰، ۵۸۳/۸۲۱۱، ۶۱۰/۸۸۱۸، ۶۲۳/۹۰۹۹،

۷۰۴/۱۰۹۶۱، ۷۱۲/۱۱۱۳۹، ۷۱۳/۱۱۱۵۶

۳۳. ۵/۳۸۸، ۸/۴۲۷ - ۷

۳۴. ۱۰/۱۳،۷۶۰/۵،۷۸۱/۴۱۵

۳۵. ۱/۱۶۸، ۷/۲۳۶، ۲/۵۰۲ -.

۳۶. ۱/۷۶۳، ۷/۴۷۵، ۱/۶۵۵ -.

۳۷. ۱/۳۵۴

۳۸. ۶/۷۷۰، ۱/۷۶۳

۳۹. ۱/۳۵۴، ۷/۵۴۲

۴۰. ۷/۱،۵۴۲/۳۵۴

۴۱. ۱۴/۶۷، ۴/۱۱۲، ۱۰/۱۲۵، ۱۲/۱۶۴، ۱۴/۲۴۳، ۵/۲۴۹، ۱/۳۵۳ - ۱/۳۵۴، ۷-۸/۵۴۲

۴۲. ۱/۲۴۷، ۲/۲۳۹، ۵/۲۵۱، ۱/۳۷۷، ۵/۶۸۴ - ۵ تا ۶، ۴/۲۸۸

۴۳. ۱/۳۲۳، ۴/۳۲۵، ۲/۳۵۵، ۲/۶۱۰، ۱۴/۶۲۳ -.

۴۴. ۸/۱۲۸، ۱۷/۱۴۲

۴۵. ۷/۳۳۹، ۱/۶۱۰، ۱۲/۶۱۱، ۸/۷۱۷، ۱۴/۷۶۰، ۹/۷۹۴، ۵/۷۹۵ -.

۴۶. ۵/۶۴، ۶/۱۲۲

۴۷. ۱۴/۳۳۸، ۸/۳۳۲ -.

۴۸. ۱۰/۶۷

۴۹. ۵-۶/۷۱۵

۵۰. ۵/۳۶۱، ۳/۸۸۲، ۲- و -.

۵۱. ۶/۵۴۲
۵۲. ۱۱/۱۲۵، ۴/۱۳۹، ۱۲/۱۶۴، ۷/۱۶۵، ۱۱/۱۷۳، ۱۰/۱۸۲، ۱/۲۰۳، ۱۵/۲۴۳، ۱۳/۳۵۳، ۴/۵۶۷.
۵۳. ۱۲/۳۲۹، ۴/۲۸۸، ۸/۳۳۸، ۹-۱۰/۳۳۱، ۵/۲۵۱، ۲/۲۴۴.
۵۴. ۶۳۱/۹۲۷۷، ۶۸۱/۱۰۴۳۱ (کوپال-).
۵۵. ۱۰/۱۷۷، ۱۲/۱۵۵.
۵۶. ۷/۲۰۱.
۵۷. ۸/۳۳۰.
۵۸. ۵/۴۱۲/۱۳۸۰، ۵/۳۰/۴۰۴.
۵۹. ۵/۴۱۲/۱۳۸۰.
۶۰. ۲/۸۵۹-.
۶۱. ۴/۱۲۶/۱۹۷۳، ۳/۳۳۱/۲۰۶۹، ۳/۵۲/۴۰۶، ۲/۴۲۶/۱۰۳، ۲/۷۱/۵۲، ۱/۳۳۱/۴۹، ۱/۲۲۵/۹۰۳.
- ۵/۳۷۳/۹۷۴، ۵/۲۷۲/۴۰۴۶/۱۲۷/۱۹۷۷.
۶۲. ۶۱۴/۸۹۱۱، ۵۷۰/۷۹۰۲، ۴۲۹/۴۸۷۹، ۲۹۶/۲۱۹۴، ۲۷۱/۱۶۲۱، ۲۵۱/۱۱۷۶، ۲۱۹/۵۲۰.
۶۳. ۴/۹۸/۱۵۴۱، ۳/۳۹۱/۱۱۹۴، ۲/۴۴۷/۳۹۱، ۲/۱۳۸/۲۶۱، ۱/۱۷۷/۱۹۴، ۱/۱۶۳/۳۷، ۱/۱۲۷/۶۰۰.
- ۵/۲۴۱/۲۵۱.
۶۴. ۷۲۸/۱۱۴۸۸، ۷۲۶/۱۱۴۴۷، ۷۱۷/۱۱۲۴۹، ۶۱۰/۸۸۰۶.
۶۵. ۳/۱۸۰/۱۵۹، ۴/۱۶۲/۴۰۲۴۷۲/۱۴۱/۲۱۷۳، ۳/۱۱۷/۳۰۱۹۹/۸۳/۱۰۹۱۶/۱۴۱/۸۳۸، ۱/۱۴۹/۹۷۲.
- ۴/۳۵۱/۲۸۱۹ (متن: زریک کلاه، نسخه بدل: رومی کلاه) ۵/۲۷۳/۵۰۶۵۰/۲۱۵/۱۴۹۳.
۶۶. ۶۴۰/۹۴۸۸.
۶۷. ۴/۱۵۱/۳۲۲۷، ۴/۴۲/۶۳۷، ۳/۱۱۰/۸۵، ۲/۱۶۷/۶۰۴، ۲/۱۳۲/۱۸۸ و ۱، ۱۸۲/۱۲۷/۶۰۱.
۶۸. ۴/۴۲/۶۳۷، ۴/۴۰/۶۰۰، ۳/۳۸۰/۱۰۳۷، ۳/۶۹/۱۰۶۸۶/۱۲۷/۶۰۱.
۶۹. ۵/۲۷۳/۴۰۶۵۰/۱۲۱/۱۸۹۲، ۳/۵۴/۴۴۳، ۳/۳۲/۸۱.
۷۰. ۵/۳۷۸/۵۰۱۰۳۴/۳۷۸/۱۰۳۴، ۵/۲۳۲/۱۴۲، ۳/۲۵۷/۲۴۸۱، ۳/۲۰۶/۱۶۶۴، ۳/۱۷۷/۱۰۱۱۸۶/۳۲۳/۶۱.
۷۱. ۱۲/۱۱۱۴۴، ۶۸۵/۱۰۵۳۲، ۶۳۴/۹۳۴۷، ۵۲۰/۶۷۹۹، ۲۷۰/۱۵۹۱، ۲۶۹/۱۵۸۵، ۴۴۱/۵۱۲۴.
- ۷۳۶/۱۱۶۷۱، ۷۲۹/۱۱۵۰۴، ۷۱۷/۱۱۲۴۰.

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

۷۲. ۳/۲۷۰/۲۶۶۱، ۳/۲۲۳/۱۹۳۶، ۳/۱۴۱/۵۸۱، ۳/۱۲۳/۱، ۲۹۷/۱۲۷/۶۰۲
۷۳. ۳/۲۲۸/۲۰۱۵
۷۴. ۳/۱۲۱/۲۵۸، ۱/۱۲۷/۶۰۲، ۳/۱۲۱/۲۵۸ (۲ مورد)، نسخه ژول مول ۱۴۱۶-۱۴۱۵/۳/۶۲ (۲ مورد)، ۴/۴۱۲/۱۳۸۴
۷۵. ۴۱۰/۴۵۱۶
۷۶. ۸/۷۴۹
۷۷. ۱/۵۸/۴۶، ۳/۲۳۳/۲۱۰، ۳/۳۸۸/۱۱۴۷، ۳/۳۹۰/۱۱۸۶، ۴/۱۹۰/۳۱۴، ۴/۲۲۰/۷۶۶، ۴/۳۴۳/۲۷۰۰، ۵/۲۷۷/۶۹۹، ۵/۲۵۸/۴۶۶ (سار)، ۵/۲۷۷/۶۹۹
۷۸. ۷۴۱/۶۲۱، ۱۱۷۹۳/۵۹۴، ۹۰۶۶/۴۶۹، ۸۴۴۶/۳۵۷، ۵۶۹۶/۲۸۶، ۳۴۸۶/۱۹۵۶
۷۹. ۳/۱۹۱/۱۴۲۵، ۳/۲۳۱/۲۰۶۵، ۴/۳۴۹/۲۷۸۶، ۵/۳۳۹/۵۸۱
۸۰. ۷۳۵/۱۱۶۵۰، ۴۴۹/۴۱۴، ۵۲۷۵/۴۵۸۵، ۴۱۱/۳۷۱، ۴۵۳۰/۳۱۹، ۳۷۶۰/۲۶۹۵ (گران-)
۸۱. ۳/۲۷۱/۲۶۸۸، ۳/۷۴/۷۶۳، ۱/۲۳۳/۱۰۲۲، ۱/۲۳۲/۱۰۰۸، ۱/۸۲/۴۴۴
۸۲. ۷۱۸/۵۴۵، ۱۱۲۷۷/۵۴۴، ۷۳۴۷/۵۴۲، ۷۳۳۳/۳۹۵، ۲۲۷۲/۳۵۵، ۴۲۳۰/۳۴۴۲
۸۳. ۸/۵۴۲، ۱۳/۲۱۲، ۲/۱۸۲، -۲/۱۴۲، ۴/۱۱۹
۸۴. ۷/۱۸۷، -۴/۲۰۴، -۴/۲۰۷، ۱۵/۲۸۷، ۵/۲۸۸، -۸/۳۱۶، ۴/۲/۳۵۴ و ۴، -۱/۳۷۶ تا -۲، ۳/۳۷۷
- ۴/۷۶۸
۸۵. ۳/۲۲۷/۲۰۰۴، ۱/۲۳۳/۱۰۲۴، ۱/۷۶/۳۴۶
۸۶. ۲/۴۵۵/۵۰۲، ۲/۱۸۰/۷۹۱، ۱/۳۱۲/۴۰۸، ۱/۵۸/۴۷
۸۷. ۴۱۵/۴۵۹۹ (متن: رنگ، نسخه بدل چ: رنگ است)، ۶۲۲/۹۰۸۷
۸۸. ۲۹۸/۲۲۲۴
۸۹. ۶/۵۰۹، ۱۳/۵۰۷
۹۰. -۱۰/۶۲۳، ۱۱/۳۷۶، ۸/۲۴۷
۹۱. ۲/۱۸۰/۷۸۸، ۳/۱۲۱/۲۵۸ (عمود -)، ۳/۱۲۰/۲۵۶ (عمود -)، ۴/۳۲/۴۷۹، ۴/۶۵/۱۰۱۵، ۵/۳۸۲/۱۰۷۶، ۵/۳۵۴/۷۵۲، ۵/۳۱۰/۲۱۸، ۵/۳۰۰/۹۹

دوماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه _____ سال ۱۲، شماره ۵۸، مهر و آبان ۱۴۰۳

۹۲. ۲۳۱/۷۷۲، ۲۳۳/۸۳۱، ۳۵۵/۳۴۳۳، ۳۷۷/۳۸۷۳، ۳۹۹/۴۳۰۵ (گران گرز) ۴۱۴/۴۹۵۴، ۴۴۰/۵۰۹۶،

۵۶۱/۷۷۰۲، ۶۵۶/۹۸۶۳ (گران گرز)، ۷۱۳/۱۱۱۶۱.

۹۳. ۳/۵۰۸، ۶/۴۱۵، ۱۲/۳۶۵، ۹/۲۰۳، ۱۰/۱۳۸-۴/۱۱۲، ۴/۹۴، ۱۳/۶۷، ۱۶/۱۰۶، ۵۰/۵۰.

۹۴. ۸/۸۰۱، ۶/۷۵۳، ۸/۷۳۹، ۴/۷۲۳، ۱۲/۶۴۹، ۱/۳۱۶، ۲/۲۳۸، ۸/۱۹۳، ۱۱/۱۷۷، ۱/۱۶۰.

۹۵. ۵۲۵/۶۹۲۳، ۴۳۸/۵۰۷۲، ۴۰۹/۴۴۹۵، ۳۶۷/۳۶۷۳، ۳۶۰/۳۵۲۹، ۲۹۸/۲۲۳۹، ۲۲۰/۵۴۷،

۶۰۸/۸۷۷۸، ۶۶۹/۱۰۱۶۲، ۷۳۲/۱۱۵۹۳.

۹۶. ۲۷۲/۲۵۲، ۱۶۵۲/۱۱۹۵ (ساطور).

۹۷. ۱۴/۵۶۷، ۱۱/۵۲۷، ۶/۱۶، ۵۱۵/۴۵۱، ۲/۳۵۲، ۲/۳۴۵، ۱۲/۲۶۹، ۷/۲۴۴، ۵/۱۲۴، ۱۴/۱۱۸.

۹۸. ۱۰/۸۰۲، ۲/۷۹۲، ۹/۷۲۸، ۳/۶۶۵، ۷/۶۵۳، ۱۰/۶۲۲، ۸/۳۳۵، ۲/۲۳۳، ۶/۲۰۴، ۵/۱۸۳.

۹۹. ۷۳۴/۱۱۶۲۷.

۱۰۰. ۴/۱۳۹ (- نریمانی)، ۱/۱۶۸ (- سام)، ۷/۲۳۶ (- سام)، ۲/۵۰۲ (- سام).

۱۰۱. ۲/۲۴۴ (- نریمان)، ۹/۲۴۷، ۴/۳۲۵ (شمشیر - گرشاسپی)، ۱۲/۳۲۹ (- نریمان)، ۹/۳۳۱ (- نریمانی)،

۲/۳۵۵ (- گرشاسپی).

۱۰۲. ۲/۴۳، ۱۲/۲۶۹.

۱۰۳. ۸-۹/۷۶۳ (- ششصد من سام)، ۸-۹/۷۶۳ (- سام)، ۶/۷۷۰ (- سام).

۱۰۴. ۱۳/۵۰ (هفت-)، ۹/۸۳ (هفت-)، ۵/۱۶۹ (- نه-)، ۶/۱۷۳ (- ده-)، ۱۳/۲۴۳ (هفت)، ۸/۴۱۰ و

(سه -).

۱۰۵. ۱/۲۴۶ (- چهار-)، ۱۳-۱۴/۳۱۶ (هفت-)، ۸/۳۵۲ (هفت-).

منابع

ابوخلف، ع. (۱۳۵۸-۵۹). رزم و بزم در شاهنامه. رساله دکتری رشته زبان و ادبیات فارسی.

مشهد: دانشگاه فردوسی.

آبادی باویل، م. (۱۳۵۰). آیینها در شاهنامه فردوسی. تبریز: انتشارات دانشگاه تبریز.

آمنا، ع. (۱۳۸۱). فرهنگ جنگ‌افزار در ادب فارسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و

ادبیات فارسی. مشهد: دانشگاه فردوسی.

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

- آیدنلو، س. (۱۳۷۸). رویکردی دیگر به «ببر بیان» در شاهنامه. نامه پارسی، ۴، ۱۷-۵.
- آیدنلو، س. (۱۳۹۱). طومار تقالی شاهنامه. تهران: نشر به‌نگار.
- افشاری، م.، و مدائینی م. (۱۳۷۷). هفت‌لشکر (طومار جامع تقالان از کیومرث تا بهمن). تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- باقری (سرکاراتی)، م. (۱۳۷۶). گرز، گرز، گرد، بیر: تحول چندگانه یک واژه در زبان فارسی. نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز، ۲ (۱۶۳)، ۲۳-۴۵.
- بهارمست، ا. (۱۳۱۳). فرمانده خداوند جنگ سپهبد فردوسی. تهران: مطبوعه مجلس.
- پورداد، ا. (۱۳۴۵ الف). زین‌ابزار (برگی از تاریخ سلاح در ایران). بررسی‌های تاریخی، ۲ و ۱، ۹-۱۸.
- پورداد، ا. (۱۳۴۵ ب). زین‌ابزار (گرز) (ورقی از تاریخ سلاح در ایران). بررسی‌های تاریخی، ۵ و ۶، ۱۹-۳۱.
- پورداد، ا. (۱۳۴۶). زین‌ابزار، کمان و تیر (ورقی از تاریخ سلاح در ایران). بررسی‌های تاریخی، ۱، ۲۹-۴۶.
- پورداد، ا. (۱۳۴۷ الف). برگی از تاریخ در ایران: زین‌ابزار (فلاخن). بررسی‌های تاریخی، ۱۳، ۵۳-۵۸.
- پورداد، ا. (۱۳۴۷ ب). زین‌ابزار. بی‌جا: چاپخانه ارتش شاهنشاهی.
- الثعالبی، ا. (۱۹۶۳). تاریخ غرر السیر المعروف بکتاب غرر أخبار ملوک الفرس و سیرهم. تهران: مکتبه الاسدی.
- جعفر پور، م.، و علوی مقدم، م. (۱۳۹۰). بررسی تطبیقی عناصر آیینی و جنگاوری در شاهنامه و سمک عیار. جستارهای ادبی، ۱، ۵۱-۸۴.
- جعفری دهقی، م.، و پوراحمد، م. (۱۳۹۲). گرز گاوسر فریدون و منشأ آن. ادب فارسی، ۲ (۱۲)، ۳۹-۵۶.

دوماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه _____ سال ۱۲، شماره ۵۸، مهر و آبان ۱۴۰۳

حسن آبادی، م. (۱۳۹۴). شفاهی یا کتبی؟ بررسی نظریات مربوط به سرچشمه شاهنامه. جستارهای ادبی، ۱۸۱، ۱۵-۴۸.

حسن زاده، ک. و نیک پناه، م. (۱۳۹۹). گرز رزم افزار فرهمند حامی خجستگان در شاهنامه و آثار حماسی. ادبیات پهلوانی، ۶، ۲۴۳-۲۷۱.

حسن زاده، م. ح. (۱۳۸۶). رزم ابزارهای مجازی در شاهنامه. کاوش نامه (مجله علمی پژوهشی دانشکده ادبیات دانشگاه یزد)، ۱۴، ۱۰۷-۱۳۷.

حسین زاده بندقیری، م. (۱۳۸۹). آیین ها و ابزارهای جنگ در شاهنامه فردوسی. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی. اهواز: دانشگاه شهید چمران.

خالقی مطلق، ج. (۱۳۸۶). حماسه پدیده شناسی شعر تطبیقی. تهران: مرکز دائره المعارف بزرگ اسلامی.

خالقی مطلق، ج. (۱۳۸۸). گل رنج های کهن (برگزیده مقالات درباره شاهنامه فردوسی). به کوشش علی دهباشی. تهران: ثالث.

رضایی دشت ارزنه، م. (۱۳۹۳). درآمدی بر پیوند «ببر بیان» و کنیه «سگزی» در شاهنامه. ادبیات حماسی دانشگاه لرستان، ۲، ۴۲-۷۲.

رستگار فسایی، م. (۱۳۵۳). تصویر آفرینی در شاهنامه فردوسی. شیراز: دانشگاه شیراز.

رودکی، ج. (۱۳۸۹). دیوان شعر. تصحیح و شرح: جعفر شعار. تهران: قطره.

سرکاراتی، ب. (۱۳۵۴). گرز نیای رستم: نکته ای درباره شیوه تصحیح شاهنامه. دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز، ۱۱۵، ۳۲۳-۳۲۸.

سرکاراتی، ب. (۱۳۵۵). رستم یک شخصیت تاریخی یا اسطوره ای. دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، ۴۶، ۱۶۱-۱۹۲.

شریف زاده، م. (۱۳۶۹). رزم ابزار در شاهنامه فردوسی و ایلید هومر از دید تطبیقی. فرهنگ، ۷، ۴۲۹-۴۴۷.

شهبازی، ش. (۱۳۶۶). ببر بیان رستم. آینده، ۳-۱، ۵۴-۵۸.

تحلیل رزم ابزارهای حماسی فارسی براساس نظریه... علیرضا براتی

غفوری، ر. (۱۳۹۳). نبرد رستم با پتیاره، روایتی دیگر از داستان ببر بیان. *متن‌شناسی ادب فارسی*، دانشگاه اصفهان، دوره جدید، ۳ (۲۳)، ۷۵-۸۸.

فرخی سیستانی (۱۳۴۹). *دیوان*. به کوشش م. دبیرسیاکی. تهران: زوار.

فردوسی، ا. (۱۳۵۳). *شاهنامه*. تصحیح ژ. مول. تهران: شرکت سهامی کتاب‌های جیبی.

فردوسی، ا. (۱۳۸۶). *شاهنامه*. تصحیح ج. خالقی مطلق. ۸ ج. تهران: مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی.

فروه‌وشی، ب. (۱۳۷۸). *کارنامه اردشیر بابکان*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

قائمی، ف. (۱۳۹۱ الف). *اسطوره نبرد مهر و گاو نخستین و ارتباط آن با ابزار نمادین گرز گاوسر*. ادب‌پژوهی، ۲۱، ۸۹-۱۱۰.

قائمی، ف. (۱۳۹۱ ب). *بررسی نمادپردازی ببر بیان رستم و جایگاه آن در میان دیگر ابزارهای نمادین و محافظت‌کننده در شاهنامه*. *پاژ*، دوره جدید، ۲ (۱۰)، ۳۴-۴۷.

کزازی، م. (۱۳۹۲). *نامه باستان*. ج ۱. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).

کوسج، ش. (۱۳۸۷). *برزونامه (بخش کهن)*. مقدمه، تحقیق و تصحیح ا. نحوی. تهران: میراث مکتوب.

مارزولف، ا. (۱۳۸۷). *گنجینه‌ای از گزاره‌های قالبی در داستان عامیانه حسین کرد*. ترجمه ب. عسکری، ضمیمه کتاب *قصه حسین کرد شبستری* ا. افشار و م. افشاری. تهران: چشمه.

مبارکشاه، م. (۱۳۴۶). *آداب الحرب و الشجاعة*. مصحح: ا. سهیلی خوانساری. تهران: اقبال.

محرابی، ف. (۱۳۹۶). *بررسی و معرفی جنگ‌افزارها در حماسه‌های ملی منظوم بعد از شاهنامه (بانوگشپ‌نامه، برزونامه، بهمن‌نامه، جهانگیرنامه، شهریارنامه، فرامرنامه، کک کوهزاد، کوش‌نامه)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی. بندرعباس: دانشگاه هرمزگان.

دوماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه _____ سال ۱۲، شماره ۵۸، مهر و آبان ۱۴۰۳

مختاری غزنوی، ع. (۱۳۹۷). *شهریارنامه*. تصحیح و تحقیق رضا غفاری. تهران: انتشارات دکتر محمود افشار با همکاری نشر سخن.

مختاریان، ب. (۱۳۹۳). *ببر بیان و جامه بوری آناهیتا*. جستارهای ادبی، ۱۸۶، ۱۲۳-۱۴۴.
مرجع‌زاده، س. (۱۳۸۷). *آیین‌های پهلوانی و رزم در شاهنامه فردوسی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی. کرمان: دانشگاه شهید باهنر.

ناتل خانلری، پ. (۱۳۱۳). *سپاه و جنگ در شاهنامه فردوسی*. مجله مهر، ۵ و ۶، ۵۶۹-۵۷۸.
هارپر، پ.او. (۱۳۶۹). *گزرِ گاوسر در ایران پیش از اسلام*. ترجمه ا. ملاک بهبهانی. فرهنگ، ۱۷، ۳۸۱-۴۰۲.

یاحقی، م.ج. (۱۳۵۴). *تصاویر شاعرانه ابزار و اشیاء در شاهنامه فردوسی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی. مشهد: دانشگاه فردوسی.

یاحقی، م.ج. (۱۳۶۹). *فردوسی و رزم‌افزارها*. کتاب‌پاز، ۱، ۱۴۹-۱۶۱.

یاحقی، م.ج. (۱۳۸۶). *فرهنگ اساطیر و داستان‌واره‌ها در ادبیات فارسی*. تهران: فرهنگ معاصر.

یاوری، ه. (۱۳۹۰). *از قصه به رمان، بررسی امیر ارسلان به منزله متن گذار از دوران قصه به رمان*. تهران: سخن.

References

- Abadi Babil, M. (1971). *Rituals in Ferdowsi's Shahnameh*. Tabriz University Press.
- Abu Khalaf, A. (1980). *War and goat in Shahnameh*. Ph. D. Dissertation in Persian Language and Literature Department. Mashhad, Ferdowsi University
- Afshari, M., & Madaini M. (1998). *Haft Lashkar (comprehensive scroll of Naqalan from Kiyomarth to Bahman)*. Research Institute of Humanities and Cultural Studies.
- Al-Thalabi, A. (1963). *The history of Gharr ol-Siar, known in the book Ghar Akhbar of the kings of Al Fars and Siarahom*. Al-Asadi Maktaba.
- Amanna, A. (2002). *Warfare culture in Persian literature*. Master's thesis in the field of Persian language and literature. Ferdowsi University.

- Bagheri (Sarkarati), M. (1997). Gorz, Garz, Gard, Bir: multiple transformation of a word in Persian language. *Journal of Faculty of Literature and Human Sciences, University of Tabriz*, 40(2), (consecutive 163), 23-45.
- Baharmest, A. (1934). *Commander of God of war lieutenant general Ferdowsi*. Majlis Press.
- Davidson, O. M. (1988). A formulaic analysis of samples taken from the Shâhnâma of Ferdowsi. *Oral Tradition*, 3(1-2), 88-105.
- Farah Vashi, b. (1999). *Karname of Ardeshir Babakan*. Tehran University Press.
- Farrokhi Sistani. (1970). *Diwan* (edited by M. Dabir Siyaghi). Zovvar Publications.
- Ferdowsi, A. (1974). *Shahnameh* (edited by J. Mol). Publications of the Ketabhayeh Jibi.
- Ferdowsi, A. (2007). *Shahnameh* (edited by J. Khaleqi Motlaq). Center for Islamic Encyclopaedia.
- Foley, J. M. (1971). *Oral-formulaic theory and research: An introduction and annotated bibliography*. Clarendon Press.
- Foley, J. M. (1988). *The theory of oral composition*. IUP University of California. Berkeley.
- Ghafouri, R. (2014). Battle of Rostam with the Shrew: another narrative of Babr-e Bayan Story. *Textology of Persian Literature. Isfahan University*, 3(23 in a row), 75-88.
- Harper, P. O. (1990). Gauvsar's mace in pre-Islamic Iran (translated into Farsi by A. Mallak Behbahani), *Farhang*, 7, 381-402.
- Hasan Abadi, M. (2014). Oral or written? Examining theories related to the origin of the Shahnameh. *Literary essays*, 188, 15-48.
- Hasanzadeh, K., & Nikpanah, M. (2019). Frahmand's martial mace, the supporter of Khujesteghan in the Shahnameh and epic works. *Pahlavi Literature*, 4(6), 243-271.
- Hassanzadeh, M. H. (2007). War of virtual tools in Shahnameh. *Kaushnameh*, 8(14), 107-137.
- Hosseinzadeh Bandghiri, M. (2010). *Rites and tools of war in Ferdowsi's Shahnameh*. Master's thesis in the field of Persian language and literature. Ahvaz, Shahid Chamran University.

- Idenlo, S. (1999). Another approach to "Babre Bayan" in Shahnameh. *Persian Letter*, 4, 5-17.
- Idenlo, S. (2012). *Naqali scroll of Shahnameh*. Negar Publishing House.
- Jafari Dehghi, M., & Pour Ahmad, M. (2012). Fereydū n's bull-headed mace and its origin. *Persian Literature*, 2-3(consecutive 12), 39-56.
- Jafarpour, M., & Alavi Moghadam, M. (2010). A comparative study of ritual and martial elements in Shahnameh and Samk Ayar. *Literary Essays*, 175, 51-84.
- Kazazi, M. (2012). *Nam-e Bastan*. Organization for Studying and Compiling Humanities Books of Universities (Samt).
- Khaleqi Motlaq, J. (2007). *The epic* (comparative poetry phenomenology). Large Islamic Encyclopedia Center.
- Khaleqi Motlaq, J. (2009). *Old Golranjha* (selected articles about Ferdowsi's Shahnameh). Thaleth publication.
- Kosaj, Sh. (2007). *Barzo name (old part)*. Written Heritage Publication.
- Lord, B. A. (2000). *The singer of tales*. Harvard University Press.
- Marjzadeh, S. (2007). *Rites of Pahlavi and war in Ferdowsi's Shahnameh*. Master's thesis in the field of Persian language and literature. Kerman, Shahid Bahonar University.
- Marzolf, U. (1999). A treasury of formulaic narrative: The Persian popular romance Hosein-e Kord. *Oral Tradition*, 14(2), 279-303.
- Marzolf, U. (2008). *A treasure trove of stereotyped statements in Hossein Kurd's folktale* (translated into Farsi by B. Askari) Cheshme Publishing House.
- Mehrabi, F. (2016). *Inspection and introduction of weapons in national epics written after the Shahnameh (Banogshespnameh, Barzonameh, Bahmannameh, Jahangirnameh, Shahryarnameh, Faramarznameh, Kek Kohzad name, Kushnameh)*. Master's thesis in the field of Persian language and literature. Bandar Abbas: Hormozgan University.
- Mokhtari Ghaznavi, A. (2017). *Shahryarnameh* (edited by Reza Ghaffari). Dr. Mahmoud Afshar Publications.
- Mubarakshah, M. (1967). *The manners of war and bravery*. Eqbal.
- Mukhtarian, B. (2014). Babr-e Bayā n: the Bawri Garment of Anahita. *Literary Essays*, 186, 123-144.
- Natel Khanleri, P. (1934). Army and war in Ferdowsi's Shahnameh. *Mehr Magazine*, 5-6, 569-578.

- Parry, A. (2006). *The making of Homeric verse*. Cambridge University Press.
- Purdawood ,E . (1966 a). Zinabzar (a sheet of the history of weapons in Iran). *Historical Reviews*, 1-2, 9-18
- Purdawood ,E . (1966 b). Zinabzar (Mace) (a sheet of the history of weapons in Iran). *Historical Reviews*, 5-6, 19-31.
- Purdawood ,E . (1967). Zinabzar, bows and arrows (a sheet of the history of weapons in Iran). *Historical Reviews*, 1, 29-46.
- Purdawood ,E . (1968 a). A leaf from history in Iran: Zainabzar (Flakhon). *Historical Reviews*, 13, 53-58.
- Purdawood ,E . (1968b). *Zainabzar*. Imperial Army Printing House.
- Purdawood ,E . (2006). *The Making of Homeric verse*. Cambridge University Press.
- Qaemi, F. (2016.A). A mythological study of the battle between Mithra and the initial cow and its relation to the symbolic bull-shaped mace. *Literature Study*, 21, 89-110.
- Qaemi, F. (2016.B). Examination of Rostam's "Babr-e Bayan" symbolism and its place among other symbolic and protective tools in the Shahnameh. *New Period*, 2(consecutive 10), 34-47.
- Rastgar Fasai, M. (1974). *Image creation in Ferdowsi's Shahnameh*. Shiraz University.
- Rezaee Dashtarzhaneh, M. (2013). Introduction to the connection between "Babre Bayan" and the taunt "Sagzi" in the Shahnameh. *Epic Literature of Lorestan University*, 1(2), 42-72.
- Rudaki, J. (2010). *Diwan of poetry* (edited by J. Shoar). Ghatre publication.
- Sarkarati, B. (1975). Gorze Niay Rostam: a note about the method of correcting the Shahnameh. *Tabriz University Faculty of Literature and Human Sciences*, 115, 323-328.
- Sarkarati, B. (1976). Rostam is a historical or mythological figure. *Faculty of Literature and Human Sciences. Ferdowsi University of Mashhad*, 46, 161-192.
- Shahbazi, S. (1987). Rostams Babr-e Bayan. *Ayande*, 13, 1-3, 54-58.
- Sharifzadeh, M. (1990). Battle tool in Ferdowsi's Shahnameh and Homer's Iliad from a comparative perspective. *Farhang*, 7, 429-447.
- Wolff, F. (1935). *Gloosar zu ferdosis Schahname*. Gedrockt in der Reechs Druckel.

- Yahaghi, M. J. (1975). *Poetic images of tools and objects in Ferdowsi's Shahnameh*. Master's thesis in the field of Persian language and literature. Mashhad: Ferdowsi University.
- Yahaghi, M. J. (1990). Ferdowsi and weapons. *Paz Book*, 149-161.
- Yahaghi, M. J. (2007). *Culture of myths and stories in Persian literature*. Contemporary Culture.
- Yamamoto, K. (2003). *The oral back ground of Persian epics: storytelling and poetry*. Brill, Leiden. Boston.
- Yavari, H. (2018). *From short story to novel, Amir Arslan's review as a transition text from short story to novel*. Sokhan Publishing House.